

2. Sídelní struktura a způsob bydlení

2.1. Sídelní struktura

Liberecký kraj tvoří 4 okresy ...

Poválečné správní uspořádání České republiky, a v té době také již existujícího Libereckého kraje, přetrvávalo až do poloviny roku 1960. V tomto období Liberecký kraj zasahoval do dnešního Středočeského a Ústeckého kraje a zahrnoval 12 okresů (včetně dnešních čtyř). Reformou z roku 1960 část těchto okresů zcela zanikla nebo se stala součástí jiných krajů. Okresy Česká Lípa, Jablonec nad Nisou a Liberec se nově staly součástí Severočeského kraje, okres Semily byl zařazen do kraje Východočeského. Další reforma státní správy z 1. 1. 2000 rozdělila Českou republiku z dřívějších 8 na stávajících 14 krajů. Liberecký kraj vytvořily a v současné době tvoří čtyři okresy – Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Liberec a Semily.

...10 správních obvodů III. stupně, 21 obvodů II. stupně...

K 1. 1. 2003 nabyla platnost zatím poslední reforma státní správy, kterou byly ustanoveny územní obvody pověřených obcí II. stupně a správní obvody obcí s rozšířenou působností III. stupně. Území Libereckého kraje je tak dnes rozděleno do 10 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a v rámci nich do 21 územních obvodů pověřených obcí. Reforma zachovala okresy jako územní jednotky NUTS4, správní obvody obcí s rozšířenou působností však územně hranicím okresů neodpovídají.

... a 215 obcí.

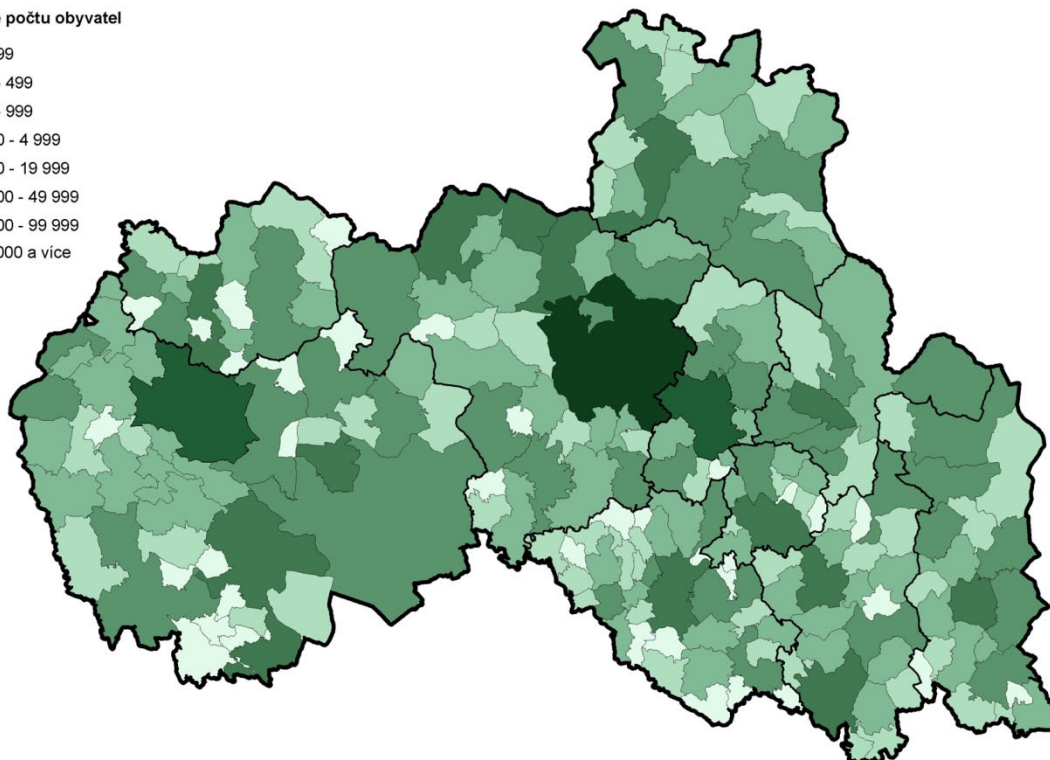
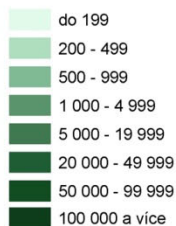
V důsledku racionalizace státní správy se mezi roky 1961 a 1980 počet obcí Libereckého kraje snížil z 309 na 169 těchto jednotek. Změnou politického uspořádání po roce 1989 došlo k uvolnění centrálního řízení. Tato skutečnost motivovala malé obce k opětovnému osamostatnění. V tomto období je tak možné sledovat nárůst počtu obcí Libereckého kraje – v roce 1991 oproti roku 1980 o 28 obcí, v roce 2001 oproti roku 1991 o 19 obcí na 216 obcí. V současné době Liberecký kraj tvoří 215 obcí, k 1. 1. roku 2005 se obec Častolovice připojila k městu Česká Lípa. K 1. 1. 2007 došlo ke změně okresní příslušnosti u 2 obcí v Libereckém kraji, tj. obce Jablonné v Podještědí a Janovice v Podještědí se z okresu Česká Lípa „přesunuly“ do okresu Liberec. Důvodem byla spádovost těchto obcí pod obec s rozšířenou působností v jiném okrese, než ve kterém se samy nacházely. Z celkového počtu 215 obcí se jich dnes 65 nachází v okrese Semily, 59 v okrese Liberec, 57 v okrese Česká Lípa a 34 v okrese Jablonec nad Nisou.

Tab. 2.1.1 Základní ukazatele sídelní struktury podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností

	Počet			Hustota obyvatel (osoby/km ²)	Na 1 obec připadá			Podíl obyvatel žijících (%)	
	obyvatel	obcí			rozloha (km ²)	obyvatel	částí obcí	ve městech	v obci s rozšířenou působností
		celkem	z toho měst						
Kraj celkem	432 439	215	39	136,7	14,7	2 011	3,6	78,1	56,4
v tom správní obvod ORP:									
Česká Lípa	74 803	41	8	85,8	21,3	1 824	3,9	80,7	48,1
Frydlant	24 124	18	4	69,1	19,4	1 340	2,2	68,9	31,1
Jablonec nad Nisou	53 961	11	3	379,2	12,9	4 906	2,9	90,6	82,6
Jilemnice	22 096	21	3	79,3	13,3	1 052	2,7	46,2	25,5
Liberec	140 642	28	7	243,2	20,7	5 023	6,1	90,1	73,1
Nový Bor	25 953	16	3	129,2	12,6	1 622	2,3	77,6	45,8
Semily	25 562	22	3	111,1	10,5	1 162	3,1	60,2	33,1
Tanvald	20 905	10	5	109,7	19,1	2 091	2,7	84,0	30,8
Turnov	32 350	37	2	130,9	6,7	874	3,8	48,6	44,7
Železný Brod	12 043	11	1	162,6	6,7	1 095	3,5	52,1	52,1

Velikostní skupiny obcí v Libereckém kraji

obce podle počtu obyvatel

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

Pouze jednu část mělo v roce 2011 v Libereckém kraji 78 obcí.

V roce 2011 byly obce Libereckého kraje tvořeny 766 částmi¹. Od posledního sčítání v roce 2001 se tak tento počet nepatrně (o 4 části) navýšil. Z dlouhodobého pohledu se počet částí obcí v kraji snižoval od roku 1961 do roku 1991 (ze 798 na 725 částí), během následujícího desetiletí naopak vzrostl na 762. Pouze jednu část mělo v roce 2011 v Libereckém kraji 78 obcí, z toho nejvíce se jich nacházelo na území okresu Semily (28 obcí) a okresu Česká Lípa (23 obcí). Nejméně těchto obcí bychom našli v okrese Jablonec nad Nisou (10 obcí).

V 31 sídelních jednotkách nikdo obvykle nebydlel.

Zcela opačný vývoj vykázaly základní sídelní jednotky (ZSJ)². Jejich počet totiž až do roku 1991 narůstal, při sčítání v roce 2001 však nepatrně (o 5 jednotek) poklesl na 1 182. V době posledního sčítání pak v kraji existovalo 1 093 sídelních jednotek, tedy o 89 méně než tomu bylo v roce 2001. V 65 základních sídelních jednotkách z 32 obcí (5,9 % z celkového počtu ZSJ) bydlelo 5 a méně obvykle bydlících obyvatel kraje. V 31 sídelních jednotkách nikdo obvykle nebydlel, pouze 1 obyvatel byl sečten v 10 sídelních jednotkách. Nejvíce obyvatel (6 432 osob) pak měla základní sídelní jednotka Rochlice-střed, která je součástí části obce Liberec VI-Rochlice.

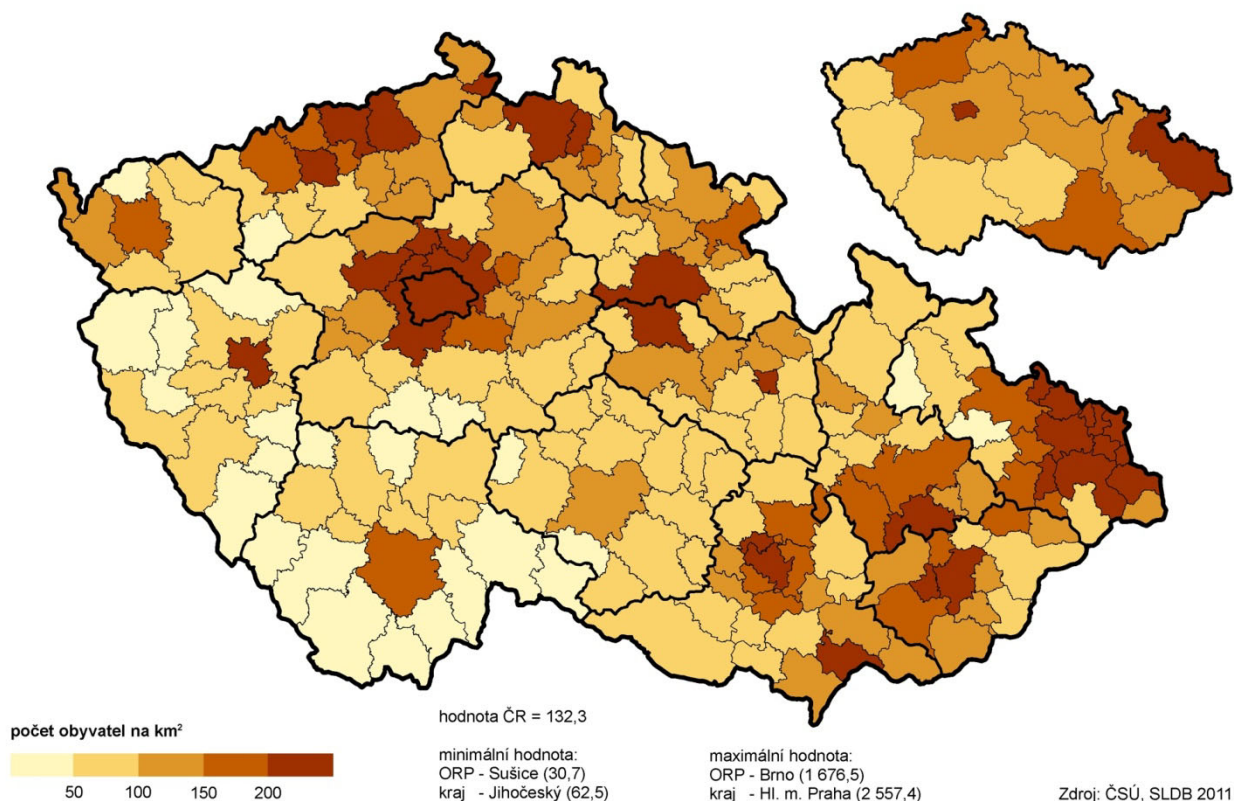
Statut města má 39 obcí.

Počet obcí se statutem města od roku 1961 kontinuálně narůstá. Při posledním sčítání jich bylo 39, což je o 15 měst více než v roce 1961. V souvislosti s tímto vývojem se zvyšuje také podíl městského obyvatelstva. V případě srovnání krajních let se počet obyvatel žijících ve městech navýšil z 53,2 % na stávajících 78,1 %.

¹ Podle zákona č. 128/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o obcích, § 27 odst. 2 se částí obce rozumí „evidenční jednotka vytvářená budovami s čísly popisnými a čísly evidenčními přidělenými v jedné číselné řadě, která leží v jednom souvislém území. Názvy částí obce jsou zpravidla převzaty z názvu zaniklých obcí, osad nebo z názvů historicky vzniklých území, na nichž se tyto části obce nacházejí.“

² Základní sídelní jednotka je skladebnou součástí sídelní struktury a je určena pro prostorovou identifikaci a sledování sociálně ekonomických a územně technických jevů, přímo vázaných na osídlení, zejména výsledků Sčítání lidu, domů a bytů. Celé území obce je beze zbytku pokryto souborem základních sídelních jednotek. Zákonem pramenem je zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů (zejména zákon č. 230/2006, ve kterém je základní sídelní jednotka definována).

Hustota obyvatelstva ve správních obvodech ORP a krajích

Tab. 2.1.2 Sídlní struktura podle velikostních skupin obcí k 26. 3. 2011

	Počet obcí	Podíl (%)	Rozloha obcí (km ²)	Podíl (%)	Počet obyvatel	Podíl (%)	Hustota obyvatel (osoby/km ²)
Kraj celkem	215	100,0	3 163	100,0	432 439	100,0	136,7
v tom obce s počtem obyvatel:							
do 199	36	16,7	186	5,9	5 270	1,2	28,3
200–499	59	27,4	581	18,4	19 066	4,4	32,8
500–999	64	29,8	806	25,5	45 844	10,6	56,9
1 000–4 999	41	19,1	1 056	33,4	87 611	20,3	83,0
5 000–19 999	12	5,6	331	10,5	91 310	21,1	276,0
20 000–49 999	2	0,9	97	3,1	80 584	18,6	826,7
50 000 a více	1	0,5	106	3,4	102 754	23,8	968,6

Početní převahu mají obce s 500–999 obyvateli.

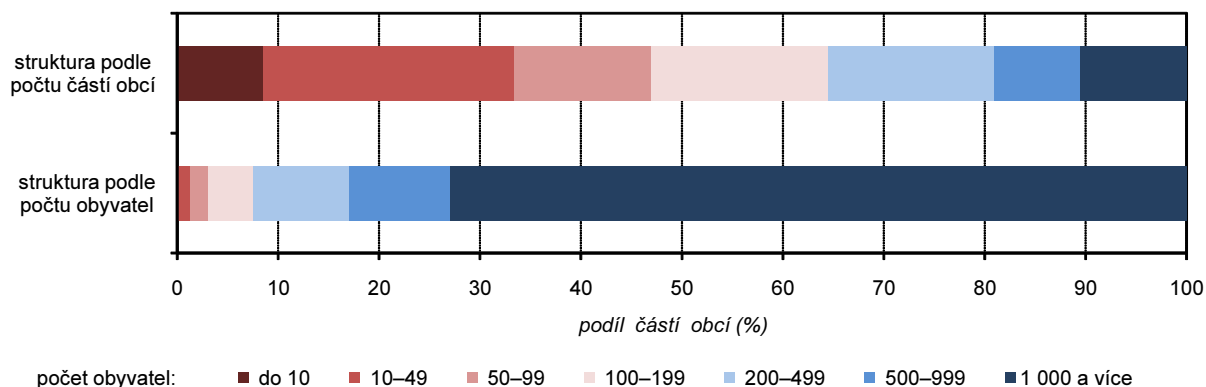
Zastoupení obcí v jednotlivých velikostních skupinách je z velké části určeno charakterem místní sídelní struktury, která je ovlivněna především geografickými podmínkami, tj. existencí horských oblastí, a pro kterou je typický velký počet menších obcí. Na druhé straně představuje významnou roli také proces suburbanizace, tj. stěhování obyvatel do obcí v zázemí velkých měst. V roce 2011 měly ve struktuře obcí Libereckého kraje početní převahu obce s 500–999 obyvateli (64 obcí, tj. 29,8 % všech obcí kraje) a obce s 200–499 obyvateli (59 obcí, tj. 27,4 %). Malé obce, tj. obce do 999 obyvatel, měly nejvyšší zastoupení ve struktuře obcí okresu Česká Lípa (44 obcí, tj. 77,0 % místních obcí), naopak nejnižší podíl vykazuje okres Jablonec nad Nisou (22 obcí, 64,7 %).

Město Liberec jedinou obcí nad 50 tisíc obyvatel.

Nejvíce obyvatel bylo v roce 2011 koncentrováno ve městě Liberec, které je jedinou obcí Libereckého kraje s více než 50 000 obyvateli (23,8 % obyvatel kraje). Druhou nejlidnatější skupinou byly obce s 5 000–19 999 obyvateli (tzn. města Doksy, Mimoň, Nový Bor, Železný Brod, Tanvald, Chrastava, Hrádek nad Nisou, Frýdlant, Jilemnice, Lomnice nad Popelkou, Semily a

Turnov), ve kterých k okamžiku sčítání obvykle žilo 21,1 % obyvatel kraje. V pořadí třetí místo co do počtu obyvatel obsadily obce spadající do velikostní skupiny 1 000–4 999 obyvatel, kde bylo soustředěno 20,3 % obyvatel Libereckého kraje. Ačkoliv do kategorie 20 000–49 999 obyvatel patřily pouze 2 obce (Česká Lípa a Jablonec nad Nisou), jejich podíl na celkovém počtu obyvatel kraje dosáhl 18,6 %.

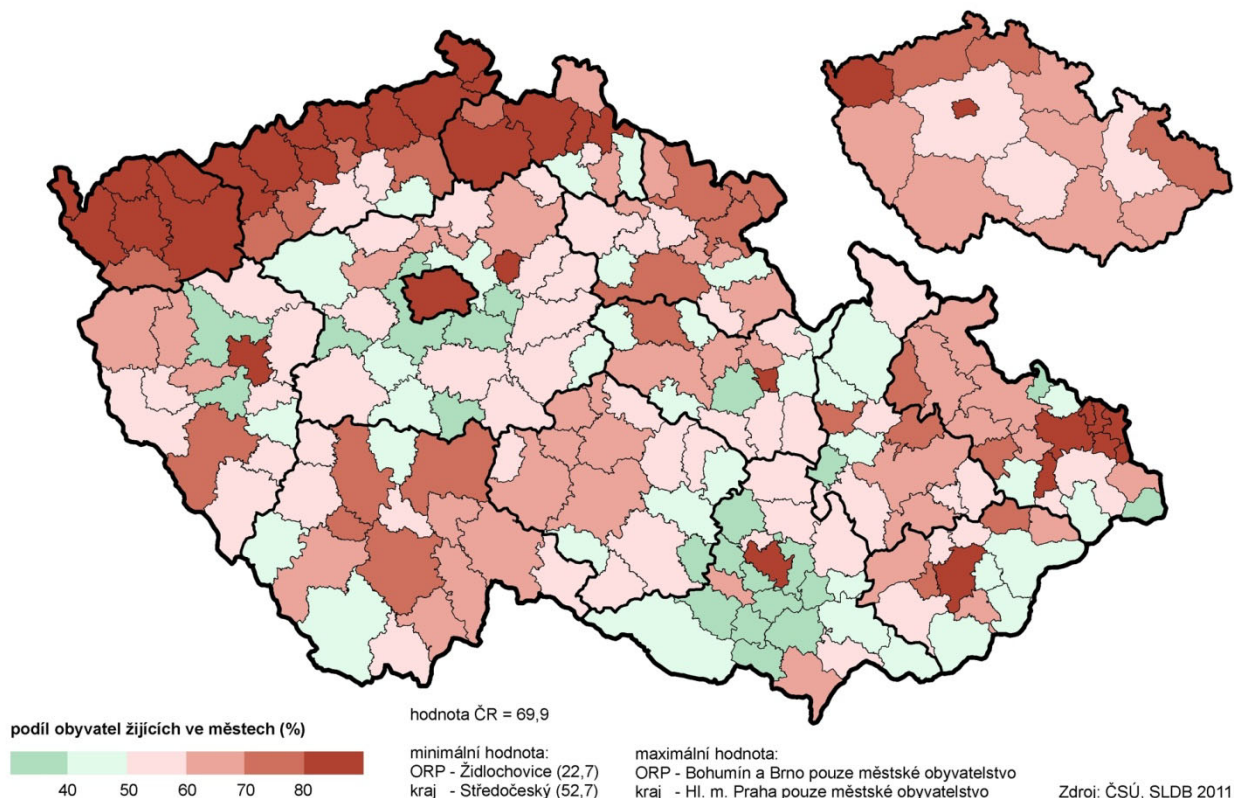
Graf 2.1 Velikostní struktura částí obcí Libereckého kraje

Čtvrtá nejvyšší průměrná velikost obce mezi kraji České republiky.

Pomineme-li Hlavní město Praha, největší obce se nacházejí na území Moravskoslezského kraje, když zde v roce 2011 v průměru na 1 obec připadlo 4 019 obyvatel. Naopak nejmenší obce se nacházejí v Kraji Vysočina, ve kterém průměrná obec čítala 718 obyvatel. Průměrná velikost obce v Libereckém kraji činila 2 011 obyvatel, což v porovnání s ostatními kraji České republiky znamená 4. nejvyšší hodnotu.

Městské obyvatelstvo ve správních obvodech ORP a krajích

Čtvrtý nejvyšší podíl městského obyvatelstva.

Podíl městského obyvatelstva se v rámci mezikrajského srovnání pohyboval (vynecháme-li opět Hlavní město Praha, které vykazuje pouze městské obyvatelstvo) v rozmezí od 52,7 % (Středočeský kraj) do 82,9 % (Karlovarský kraj). Pozice Libereckého kraje daná hodnotou 78,1 % pak byla čtvrtá nejvyšší.

2.2. Druh pobytu

Místo trvalého pobytu je místo úředně nahlášené bez ohledu na to, kde osoba skutečně bydlela nebo kde byla sečtena. Naopak místo obvyklého pobytu je definováno jako místo, kde osoba obvykle tráví období svého každodenního odpočinku bez ohledu na dočasnou nepřítomnost z důvodu rekreace, návštěv, pracovních cest, pobytu ve zdravotnickém zařízení apod. a kde je členem konkrétní domácnosti.

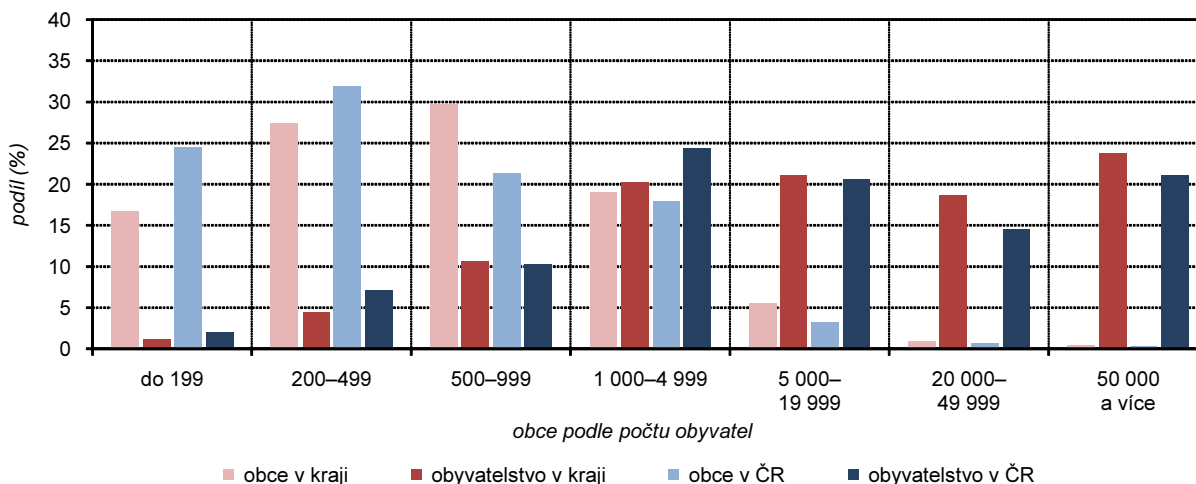
Tab. 2.3.2 Bezdomovci podle pohlaví, věku a rodinného stavu

	Celkem	v tom (%)		v tom věková skupina (%)		
		muži	ženy	0–14	15–64	65 a více vč. nezjištěno
Bezdomovci	262	82,4	17,6	1,5	92,0	6,5
z toho podle rodinného stavu:						
svobodní, svobodné	117	88,9	11,1	3,4	94,0	2,6
ženatí, vdané	23	65,2	34,8	x	87,0	13,0
rozvedení, rozvedené	111	81,1	18,9	x	92,8	7,2
ovdovělí, ovdovělé	7	42,9	57,1	x	71,4	28,6

Počet osob hlášených v kraji k trvalému pobytu je vyšší než počet obvykle bydlících obyvatel.

V Libereckém kraji bylo v roce 2011 sečteno celkem 432 439 osob s obvyklým a 437 894 osob s trvalým pobytem. Počet osob hlášených v kraji k trvalému pobytu tedy převyšuje obvykle bydlící obyvatelstvo o 1,2 %, což je jeden z nejmenších rozdílů mezi kraji České republiky. Převaha osob s trvalým pobytem nad osobami s obvyklým pobytem je patrná také ve většině krajů České republiky. Nejvýrazněji se tento rozdíl projevil v Karlovarském kraji (o 2,6 %), naopak nejmenší diference byla zjištěna v kraji Jihomoravském (o 0,05 %). Odlišný poměr byl patrný pouze v Hlavním městě Praha a Středočeském kraji, ve kterém osoby s obvyklým pobytem převyšují počet osob s trvalým pobytem v prvním případě o 2,7 % a ve druhém o 1,6 %. Důvodem je pravděpodobně příznivější situace na místním trhu práce, která indikuje stěhování za prací mimo místo svého trvalého bydliště.

Graf 2.2 Sídelní struktura obcí Libereckého kraje a České republiky

2.3. Způsob bydlení

Většina obyvatel žije v domech.

Naprostá většina (99,1 %) ze 432 117 bydlících obyvatel Libereckého kraje žije v domech. Ačkoliv je zastoupení osob bydlících v bytových a rodinných domech velmi vyrovnané, nepatrně větší část osob bydlí v domech bytových (49,7 % osob bydlících v domech). Bydlení v rodinných domech uvedlo 47,2 % osob, zbývající 3 % obyvatel kraje bydlí v ostatních budovách.

V případě ostatních budov převažovaly osoby obvykle bydlící v provozních budovách (45,6 % osob bydlících v ostatních budovách). Významné postavení mezi ostatními budovami mají také ubytovací zařízení, v těch bylo ke dni sčítání ubytováno více než 37 % osob. Jednalo se zejména o ubytovny a svobodárny (31,9 % osob bydlících v ubytovacích zařízeních), domovy důchodců (21,5 %), penziony pro důchodce (20,6 %) a téměř 15 % osob bydlelo na studentských kolejích.

Necelé 1 % osob bydlí mimo bytový fond.

V objektech mimo bytový fond žije 3 698 osob, tedy necelé 1 % bydlících osob v kraji. Většina těchto osob využívala k bydlení rekreační chaty nebo chalupy (71,5 % bydlících mimo bytový fond).

Mezi bezdomovci převažovali muži

Vedle bydlících obyvatel bylo v Libereckém kraji sečteno také 262 osob bez domova s tím, že z 82,4 % (216 osob) se jednalo o muže. Nejčetněji byly mezi bezdomovci zastoupeny osoby ve věku 55–59 let (35 osob, tj. 13,4 % osob bez domova). Více než 10% podíl na celkovém počtu bezdomovců vykazaly také osoby ve věku 30–34 let, 40–44 let a 60–64 let (shodně 11,1 %) a dále i osoby ve věku 45–49 let (10,7 %). Mezi bezdomovci-muži byla nejpočetněji zastoupena věková skupina 55–59 let (30 osob), nejvíce bezdomovců-žen spadalo do věkové kategorie 20–24 let (6 osob).

Tab.2.3.1 Obyvatelstvo podle způsobu bydlení

	Celkem	v tom		
		v bytech	v zařízeních	jinde
Bydlící osoby v domech	428 479	420 825	6 489	1 165
v tom:				
rodinné domy	202 072	201 715	248	109
bytové domy	212 840	212 126	634	80
ostatní budovy	13 567	6 984	5 607	976
v tom:				
ubytovací zařízení	5 036	1 623	3 276	137
z toho:				
ubytovny a svobodárny	1 605	463	1 005	137
studentské koleje	743	42	701	-
domovy mládeže, internáty	43	31	12	-
dětské domovy	244	7	237	-
domovy důchodců	1 083	85	998	-
penziony pro důchodce	1 039	955	84	-
ústavy sociální péče pro postižené	230	32	198	-
nemocnice, léčebná zařízení, lázeňské ústavy	227	16	206	5
zařízení pro krátkodobé ubytování	645	400	116	129
azylová zařízení	74	20	54	-
věznice, vazební věznice	1 402	-	1 402	-
provozní budovy ¹⁾	6 183	4 925	553	705
Bydlící osoby v objektech mimo bytový fond	3 698	x	x	3 652
z toho:				
rekreační chata, chalupa	2 643	x	x	2 643
nouzové obydlí, přístřeší	953	x	x	953
mobilní (pohyblivé) obydlí	56	x	x	56

¹⁾ provozní budovy s byty, správní úřady (ohlašovny pobytu) a jiné budovy nesloužící k bydlení

**Téměř 45 %
bezdomovců je
svobodných...**

Z hlediska rodinného stavu převažovaly mezi bezdomovci osoby svobodné (44,7 % osob bez domova), následované osobami rozvedenými (42,4 %). Stejně tomu bylo i v případě mužů – většina z nich (104 osob, tj. 48,1 % bezdomovců-mužů) byla svobodných, statut rozvedený mělo 90 osob (41,7 %). Naopak na straně žen dominovaly osoby rozvedené (21 osob, tj. 45,7 % bezdomovců-žen) a poté teprve osoby svobodné (13 osob, tj. 28,3 %).

Tab. 2.3.2 Bezdomovci podle pohlaví, věku a rodinného stavu

	Celkem	v tom (%)		v tom věková skupina (%)		
		muži	ženy	0–14	15–64	65 a více vč. nezjištěno
Bezdomovci	262	82,4	17,6	1,5	92,0	6,5
z toho podle rodinného stavu:						
svobodní, svobodné	117	88,9	11,1	3,4	94,0	2,6
ženatí, vdané	23	65,2	34,8	x	87,0	13,0
rozvedení, rozvedené	111	81,1	18,9	x	92,8	7,2
ovdovělí, ovdovělé	7	42,9	57,1	x	71,4	28,6

**... a nezaměstnaných
(45,8 %).**

Více než 44 % bezdomovců bylo vyučených (bez maturity), 29,0 % mělo základní a 12,6 % úplné střední odborné vzdělání s maturitou. Necelá 3 % osob bez domova uvedla vzdělání vysokoškolské. Rozdělení bezdomovců podle ekonomické aktivity naznačuje, že většina z nich byla nezaměstnaných (45,8 %). Významně však byla zastoupena také kategorie zaměstnanci, zaměstnavatelé, samostatně činní, pomáhající (23,7 %) a nezanedbatelných téměř 17 % představovali nepracující důchodci.